

บทความ

การทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ศึกษา

โดย **ปรกรณ์ สิงห์สุริยา**

[ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บทความนี้มาจากเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "ศาสนาและปรัชญาในวิกฤตสังคมไทย" จัดในนามของสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย โดยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล วันที่ 25-26 ตุลาคม พ.ศ. 2544 ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร]

การทำงานอยู่ในหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาจริยศาสตร์ศึกษา ทำให้มีโอกาที่จะได้พบกับปัญหาด้านการทำวิจัยในสาขานี้เป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา จึงเห็นควรที่จะพิจารณาปัญหาเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขเบื้องต้น ทั้งนี้ มีความมุ่งหวังว่าบทความชิ้นนี้จะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทัศนะ และมีการปรับปรุงแนวทางที่เสนอเพื่อนำไปใช้ต่อไป

อนึ่ง โดยปกติควรจะมีการบรรยายลักษณะและขอบเขตของปัญหาก่อนที่จะเริ่มการพิจารณา แต่ทั้งนี้ ปัญหาดังกล่าวยากที่จะบรรยายตั้งแต่ต้นเนื่องจากขาด "ภาษา" หรือความเข้าใจที่ตรงกัน อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ ณ ที่นี้คร่าวๆว่า ปัญหาสำคัญก็คือว่ามีการวิจัยหลายเล่มที่ปรากฏอยู่ในรูปของ "ห้วงมกฏ ท้ายมังกร" กล่าวคือ ผู้ที่มีความรู้ทางปรัชญาก็ไม่ยอมรับอย่างเต็มปากว่าวิทยานิพนธ์ที่นักศึกษาทำเป็นงานทางปรัชญา เนื่องจากมีการแสวงหาข้อมูลเชิงประจักษ์มาเกี่ยวข้อง เช่น การสำรวจข้อเท็จจริง หรือการศึกษาภาคสนาม ในขณะที่ผู้ที่มีความรู้ทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อาศัยวิธีการศึกษาเชิงปริมาณ ก็ไม่

ยอมรับอย่างเต็มปากว่างานดังกล่าวอยู่ในสาขาตน เนื่องจากมีเรื่องของการวิเคราะห์วิพากษ์เชิงปรัชญา หรือการให้นำหนักของการวิจัยภาคเอกสารมากกว่าที่คาดหวังกันในการทำวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้น การแก้ปัญหาจึงมุ่งไปที่การอธิบายว่าทั้งสองจะมาอยู่ร่วมกันได้บนพื้นฐานใด หรืออีกนัยหนึ่ง อะไรคือการวิจัยในสาขาจริยศาสตร์ศึกษา

1. ความหมายและขอบเขตของจริยศาสตร์ศึกษา: นิยามเบื้องต้น

ถึงแม้การนิยามความหมายและขอบเขตของจริยศาสตร์ศึกษาจะคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาจริยศาสตร์ศึกษา[1] และมีความสัมพันธ์กับบริบทวิชาการไทย แต่นิยามที่ให้ก็มีพื้นฐานอยู่บนหลักวิชาการสากล

1.1. ข้อพิจารณาประการแรกก็คือว่ามักมีผู้เข้าใจผิดว่าจริยศาสตร์ศึกษาคือจริยศึกษา ทั้งที่ในอันที่จริงแล้วทั้งสองต่างกัน จริยศึกษาเป็นเรื่องของศึกษาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีจริยธรรม ในขณะที่จริยศาสตร์ศึกษามีเนื้อหาสาระกว้างกว่านั้น อีกทั้งยังครอบคลุมจริยศึกษาไว้ได้ด้วย ดังจะได้เห็นดังต่อไปนี้

1.2. การทำความเข้าใจจริยศาสตร์ศึกษาขึ้นอยู่กับความเข้าใจเกี่ยวกับ “จริยศาสตร์” หากจะเข้าใจโดยง่าย “จริยศาสตร์” คือการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม เมื่อเป็นดังนี้ จึงจำเป็นต้องเข้าใจว่าอะไรคือวิธีการศึกษา และอะไรคือ “จริยธรรม”

1.2.1. “จริยธรรม” หมายถึงระบบคุณค่าเกี่ยวกับการกระทำและการดำเนินชีวิต ความหมายที่ให้จะชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อพิจารณา 1.2.2. หนึ่งในที่นี้จะถือว่าจริยธรรมและศีลธรรมเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ โดยไม่นำการแบ่งแยกตามที่ใช้กันอยู่ในบริบทของวงวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเข้ามาพิจารณา ทั้งนี้เพราะว่าจุดประสงค์ของบทความนี้กว้างกว่าการพิจารณาในบริบทนั้น

1.2.2. วิธีการศึกษาจริยธรรมสามารถแบ่งออกเป็นสองด้านคือ 1) ด้านปรัชญา 2) ด้านวิทยาศาสตร์ [2] ต่อไปจะกล่าวถึงด้านต่างๆ เหล่านี้ในสองส่วน คือ วิธีการ และขอบเขตหรือสาขา หนึ่ง ไม่ว่าจะอย่างไร ความเข้าใจในด้านปรัชญาถือว่าสำคัญที่สุด ทั้งนี้ สามารถให้เหตุผลแบบกำปั้นทุบดินว่าเป็นเพราะมีปรัชญาเท่านั้นที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของการกระทำโดยตรง มีการพัฒนาการแบ่งประเภท และมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณค่าการกระทำมากมาย ในขณะที่ศาสตร์อื่นๆ ต้องอาศัยสมมุติฐานทางปรัชญาในการศึกษาจริยธรรม ไม่ว่าจะตระหนักหรือไม่ และไม่พยายามให้งานเป็น “ปรนัย” เพียงใดก็ตาม และเมื่อการวิจัยในศาสตร์อื่นมาถึงเรื่องการพิจารณาคุณค่ามโนทัศน์ หรือกระบวนการมโนทัศน์ ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเข้าสู่เรื่องปรัชญาในที่สุด

1) การศึกษาทางด้านปรัชญา วิธีการที่ใช้อาศัยการวิพากษ์ชุดการอ้างเหตุผลเป็นพื้นฐานสำคัญ ขอบเขตที่ศึกษาประกอบด้วยจริยศาสตร์เชิงบรรทัดฐาน (normative ethics) อันเป็นการศึกษามาตรฐานการตัดสินค่าทางจริยธรรม ไม่ว่าจะในเชิงเป้าหมายการดำเนินชีวิต การกระทำ หรือบุคคล และ อภิจริยศาสตร์ (metaethics) อันเป็นการศึกษาลักษณะของตัวทฤษฎีจริยศาสตร์ที่ใช้กันในจริยศาสตร์เชิงบรรทัดฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการให้ความกระจ่างแก่มโนทัศน์ที่ใช้ เช่น “ดี” “ถูก”

ทั้งนี้ ขอบเขตทั้งสองสามารถแบ่งได้ว่าอยู่ในระดับการทำงานของ “จริยศาสตร์บริสุทธิ์” อันเป็นการพิจารณาปัญหาจริยศาสตร์ทั่วไป หรือจริยศาสตร์ประยุกต์ (applied ethics) อันเป็นการพิจารณาปัญหาจริยศาสตร์ในบริบทเฉพาะ เช่น จริยศาสตร์ศาสนา จริยศาสตร์ชีวภาพ จริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม จริยศาสตร์วิชาชีพ และจริยศาสตร์ธุรกิจ หนึ่ง ถึงแม้ในจริยศาสตร์ประยุกต์นั้น มีการให้ความกระจ่างแก่มโนทัศน์ที่ติดอยู่กับบริบทของการประยุกต์ เช่น “เกิด” “ตาย” “บุคคล” ในบริบทการแพทย์ แต่โดย

ปกติจะไม่เรียกว่าเป็นอภิจริยศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะถือ
กว้างๆว่ามีการแบ่งระหว่างงานด้านที่เกี่ยวกับมาตรฐานตัดสิน
คุณค่า กับงานด้านการวิเคราะห์หมโนทัศน์ และลักษณะทฤษฎี [3]

ดังที่ทราบกันดี ในระดับจริยศาสตร์บริสุทธิ์นั้น จริยธรรมในความ
หมายของระบบคุณค่าเกี่ยวกับการกระทำและการดำเนินชีวิต
ตามที่นิยามใน 1.2.1. มีความหมายเพียงระบบคุณค่าที่ใช้เป็นจุด
ตั้งต้นในการสร้างหรือประเมินทฤษฎีจริยศาสตร์ ไม่ว่าจะในด้าน
เป้าหมายชีวิตหรือมาตรฐานการตัดสินการกระทำ ผลการ
พิจารณาไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับจุดตั้งต้น ความยอมรับได้ไม่
ได้ขึ้นอยู่กับการสอดคล้องกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับระบบคุณค่าที่มี
ใช้ในสังคม แต่ขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของชุดการอ้างเหตุผลที่
เสนอมานี้ในกระบวนการสร้างหรือประเมินทฤษฎี หรืออีกนัยหนึ่ง
ผลการศึกษาในเชิงปรัชญาจะบอกแก่เราว่า "อะไรควรเป็นอย่างไร"
ไม่ใช่ "อะไรเป็นอย่างไร" หนึ่ง บางครั้งเรียกการศึกษาด้านนี้
เพื่อให้มีความชัดเจนว่า "จริยปรัชญา" (moral philosophy)

2) การศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ วิธีการศึกษาในด้านนี้มีหลากหลาย
ขึ้นกับสาขา แต่เป้าหมายของวิธีการก็คือการได้มาซึ่งข้อ
เท็จจริงเกี่ยวกับจริยธรรมหรือระบบคุณค่าด้านการกระทำและ
การดำเนินชีวิตที่มีใช้ในสังคมหนึ่งๆ คำว่า "เกี่ยวกับ" ทำให้เห็น
ได้ว่าผลการศึกษาไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่กับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ
ระบบคุณค่า หากแต่รวมถึงพฤติกรรมและการปฏิบัติของคนด้วย
เช่น การศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม อาจมีการศึกษา
เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนด้วย ขอบเขตของการ
ศึกษาคือสังคมศาสตร์สาขาต่างๆ เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา
นอกจากนี้ยังมีศึกษาศาสตร์ซึ่งส่วนหนึ่งมีความเกี่ยวข้องกับจริย
ศึกษาดังที่กล่าวถึงข้างต้น การศึกษาด้านนี้เรียกว่า "จริยศาสตร์
เชิงการบรรยาย" (descriptive ethics)

1.3. สรุปเบื้องต้นได้ว่าจริยศาสตร์ศึกษาคือการศึกษาระบบคุณค่าเกี่ยวกับการกระทำและการดำเนินชีวิตโดยอาศัยวิธีการและขอบเขตหรือสาขาทางปรัชญา และ/หรือ วิทยาศาสตร์

2. เอกลักษณะของการทำวิจัยสาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา

2.1. เมื่อทราบความหมายและขอบเขตของจริยศาสตร์ศึกษาแล้ว ลักษณะของการทำวิจัยน่าจะชัดเจนในตัวเอง ยกตัวอย่างเช่น หากทำวิจัยด้านปรัชญา ก็ให้ศึกษาข้อถกเถียงทางจริยศาสตร์สาขานั้น ๆ ด้วยวิธีการทางปรัชญา หากทำวิจัยด้านสังคมศาสตร์ ก็อาจจะศึกษาโดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยทางสถิติ อย่างไรก็ตาม มีปัญหาตามมาว่าลักษณะการทำวิจัยดังกล่าวทำให้ขาดเอกลักษณ์ของสาขาวิชา (disciplinary identity) ปัญหานี้สำคัญ เพราะทำให้ต้องกลับไปตั้งคำถามว่าทำไมต้องมีจริยศาสตร์ศึกษา ทำไมไม่แยกศึกษาตามที่ทำโดยทั่วไป เช่น บางแห่งศึกษาแต่จริยปรัชญา บางแห่งศึกษาจริยศึกษาในฐานะแง่มุมหนึ่งของการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอน บางแห่งศึกษาปรากฏการณ์จริยธรรมในฐานะแง่มุมหนึ่งของการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม

หากจะตอบว่าหลักสูตรนี้เป็นแหล่งรวมนักวิชาการด้านจริยปรัชญา ศีลศาสตร์ และสังคมศาสตร์ที่มุ่งศึกษาด้านจริยธรรม ก็ไม่ใช่คำตอบที่ถูกต้อง เพราะคำตอบดังกล่าวเป็นเพียงการย้ายผู้ที่ศึกษาตามแนวทางเฉพาะของตนให้มามีโต๊ะทำงานอยู่ในสถานที่เดียวกันเท่านั้น ในขณะที่มุมมองและระเบียบวิธีวิจัยต่างกันโดยสิ้นเชิงเช่นเดิม ปัญหาจึงยังคงอยู่ว่าหากสนใจด้านจริยธรรมเหมือนกัน แต่มีมุมมองเรื่องสิ่งที่จะศึกษาและวิธีการศึกษาต่างกัน แล้วทำไมต้องมาอยู่ด้วยกันเพื่อให้เกิด "จริยศาสตร์ศึกษา" การอยู่กับพวกของตนที่มองเหมือนกัน มีวิธีคิดแนวเดียวกัน น่าจะสบายใจกว่า และศึกษาได้มีประสิทธิภาพกว่า ดังนั้น การนิยามจริยศาสตร์ศึกษาข้างต้นน่าจะขาดบางสิ่งไป

2.2. มีผู้เสนอว่าจริยศาสตร์ศึกษามีเอกลักษณ์อยู่ที่การประยุกต์ ดังนั้น พื้นฐานของการบูรณาการ หรือการอยู่ร่วมกันของมุมมองและวิธีการที่หลากหลายอาจจะพบได้หากยอมรับว่าการทำวิจัยในสาขาจริยศาสตร์ศึกษาคือการทำวิจัยในสาขาจริยศาสตร์ประยุกต์ ข้างต้นได้ให้คำนิยามว่าจริยศาสตร์ประยุกต์คือการพิจารณาปัญหาจริยศาสตร์ในบริบทเฉพาะ แต่ในอันที่จริงแล้ว มีบางคนคิดกันว่าจริยศาสตร์ประยุกต์คือการนำเอาทฤษฎีจริยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านมาตรฐานการตัดสินใจการกระทำ อย่างเช่น ประโยชน์นิยม หรือจริยศาสตร์ของค่านิยม มาประยุกต์ใช้เพื่อพิจารณาปัญหาจริยธรรมหนึ่ง ๆ

อย่างไรก็ตาม หากจะนิยามเช่นนี้ ก็จะเป็นการมีสมมุติฐานว่ามีทฤษฎีทางจริยศาสตร์สำเร็จรูปที่นำมาประยุกต์ใช้ได้[4] ทั้งๆที่ในอันที่จริง การพัฒนาทฤษฎีเชิงบรรทัดฐานที่เหมาะสมกับบริบทเพื่อนำมาใช้ก็ปรากฏเป็นงานหนึ่งของจริยศาสตร์ประยุกต์[5] เช่น การพัฒนาทฤษฎี Principlism ในจริยศาสตร์ชีวภาพ หรือทฤษฎี Deep Ecology ในจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม นี่เป็นเหตุผลที่เลือกนิยามกว้างๆว่าจริยศาสตร์ประยุกต์คือการพิจารณาปัญหาจริยศาสตร์ในบริบทเฉพาะ ประโยชน์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือว่านิยามนี้จะช่วยทำให้เห็นภาพการทำงานของจริยศาสตร์ประยุกต์ได้ผ่านทางการทำความเข้าใจปัญหาจริยศาสตร์

2.3. การพิจารณาปัญหาจริยศาสตร์เพื่อนำไปสู่ความกระจ่างเกี่ยวกับการบูรณาการ จะต้องทำในสามประเด็น กล่าวคือ ลักษณะของปัญหาจริยศาสตร์ ลักษณะของปัญหาจริยธรรม และการบูรณาการ

2.3.1. เมื่อพิจารณาลักษณะของปัญหาจริยศาสตร์อันเป็นผลจากการพิจารณาปัญหาจริยธรรม อาจแบ่งปัญหาจริยศาสตร์ได้เป็นสามด้าน 1) ปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินคุณค่าของเป้าหมาย บุคคล หรือการกระทำ 2) ปัญหาเกี่ยวกับความหมายของมโนทัศน์ 3) ปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริง[6]

สำหรับ 1) นั้น มีความชัดเจนดีอยู่แล้ว แต่ 2) และ 3) ยังอาจไม่ชัดเจนพอ เพื่อให้เกิดความกระจ่างจะยกตัวอย่างง่าย ๆ ดังนี้ สมมุติยอมรับเกณฑ์ตัดสินการกระทำร่วมกันว่า “การฆ่าคนบริสุทธิ์เป็นการกระทำที่ผิด” เราอาจพบปัญหาทางมโนทัศน์ว่า “ตัวอ่อนที่อยู่ในครรภ์เป็นคนหรือไม่” หากเป็น ก็สรุปว่าทำแท้งไม่ได้ กระนั้น เราก็อาจถามต่อว่า “การทำแท้งเป็นการฆ่าตัวอ่อนหรือไม่” ถ้าไม่เป็นการฆ่าและตัวอ่อนเป็นคน ก็สรุปว่าทำแท้งได้

แต่จากจุดนี้เราอาจพบปัญหาทางข้อเท็จจริงต่อไปได้ เช่น สมมุติว่าเราทราบนิยามของการฆ่าแล้วว่าเป็นการทำให้เสียชีวิตโดยตรง ไม่ใช่การปล่อยให้ตาย อาจมีปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางการแพทย์ว่าการทำแท้งเป็นการทำลายตัวอ่อนโดยตรง หรือเป็นการปล่อยให้ตัวอ่อนตายนอกมดลูก หากเป็นกรณีแรกก็จะทำแท้งไม่ได้ ตรงกันข้ามกับกรณีที่สอง แต่ว่าการทำแท้งมีหลายวิธี ดังนั้นอาจตั้งคำถามต่อได้ว่ามีการทำแท้งใดหรือไม่ที่ไม่ได้การทำลายตัวอ่อนโดยตรง แต่เป็นการปล่อยให้ตัวอ่อนตายหากมี ก็แปลว่าใช้วิธีนั้นได้เท่านั้น

ตัวอย่างท้ายสุดชี้ให้เห็นประเด็นหนึ่งที่สำคัญ กล่าวคือ ถึงแม้ว่าการจัดคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเป็นปัญหาจริยศาสตร์ข้างต้นจะดูแปลก และอาจทำให้เข้าใจผิดไปได้ว่าคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆเกี่ยวกับจริยศาสตร์ทั้งหมด แต่ตัวอย่างก็ชี้ให้เห็นว่าคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเป็นคำถามเชิงจริยศาสตร์เมื่อปรากฏมันเกี่ยวกับเหตุผลหรือข้ออ้างที่ใช้ในการอ้างเหตุผลสนับสนุนข้อสรุปทางจริยศาสตร์บางอย่าง เช่น คำถามที่ว่า การทำแท้งเป็นการฆ่าคนหรือไม่ หรืออีกนัยหนึ่ง คำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเป็นปัญหาทางจริยศาสตร์เมื่อคำตอบต่อคำถามดังกล่าวจำเป็นในการตัดสินปัญหาทางจริยศาสตร์

2.3.2. ปัญหาจริยธรรมเป็นประเด็นให้พิจารณาในเชิงจริยศาสตร์ตามที่กล่าวถึงใน 2.3.1 ข้างต้น Internet Encyclopedia of Philosophy [7]

เสนอไว้ว่าปัญหาจริยธรรมที่จะเป็นประเด็นให้พิจารณาในเชิงจริยศาสตร์ ประยุกต์ได้ต้องมีสองลักษณะ กล่าวคือ 1) เป็นประเด็นที่เป็นที่สนใจในสังคม เป็นข้อขัดแย้ง มีหรืออาจนำไปสู่การถกเถียงเพื่อสนับสนุนและคัดค้าน 2) เป็นประเด็นทางจริยธรรม ไม่ใช่ประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านอื่น เช่น นโยบายรัฐ กฎหมาย ถึงแม้ว่านโยบายรัฐ หรือกฎหมาย บางครั้งจะเป็นประเด็นทางจริยธรรมด้วย แต่ก็ไม่เสมอไป ดังนั้นแม้บางประเด็นจะเป็นข้อขัดแย้ง มีผลกระทบต่อสังคม แต่ก็ไม่ใช่ประเด็นทางจริยธรรม เช่น ผลดีผลเสียของนโยบายเกี่ยวกับการติดฟิล์มกรองแสงรถยนต์ [8]

2.3.3. การบูรณาการเป็นการอาศัยปัญหาจริยธรรมเป็นจุดตั้งต้นและเป็นจุดร่วมของการพิจารณาปัญหาในเชิงจริยศาสตร์ใน 3 ลักษณะตามข้อ 2.3.1.

การใช้ปัญหาจริยธรรมตามนิยามใน 2.3.2. ในฐานะจุดตั้งต้นของการวิจัย เป็นการตอบสนองต่อเนื้อหาของกรกล่าวว่เอกลักษณ์ของจริยศาสตร์ คือการประยุกต์ นัยยะนั้นคือการให้ความสนใจกับความเป็นไปของสังคม หรือการตอบสนองต่อความจำเป็นของสังคม[9] นอกจากนี้ ปัญหาจริยธรรมดังกล่าวยังสามารถใช้เป็นจุดร่วมของการพิจารณาปัญหาในเชิงจริยศาสตร์ กล่าวคือ ปัญหาเชิงจริยธรรมหนึ่งๆอาจต้องศึกษามากกว่าหนึ่งแง่ขึ้นไป เช่น ศึกษาทั้งในแง่ของเกณฑ์ตัดสินคุณค่า และข้อเท็จจริง เป็นต้น ซึ่งในกรณีนี้ การศึกษาเกณฑ์ตัดสินคุณค่าต้องใช้วิธีการและทบทวนวรรณกรรมในสาขาของจริยปรัชญา ในขณะที่การศึกษาข้อเท็จจริงอาจจะต้องใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งทางสังคมศาสตร์

อาจมีคำถามว่าเหตุใดจึงจำเป็นต้องศึกษาปัญหาเชิงจริยศาสตร์ในสองลักษณะพร้อมกัน น่าจะเป็นไปได้ที่จะศึกษาแยกจากกัน คำตอบก็คือว่า หากตั้งเป้าหมายว่าจะตอบสนองความจำเป็นของสังคมด้านจริยธรรม ตัวเลือกของปัญหาจะต่างจากการศึกษาปัญหาในเชิงจริยปรัชญาล้วนๆ และต่างจากการศึกษาในเชิงสังคมศาสตร์ ศักยภาพศาสตร์ล้วนๆ ยกตัวอย่าง

เช่น คำถามทางอภิ จริยศาสตร์บางอย่างอาจจะไม่เป็นตัวเลือกในการทำวิจัยของจริยศาสตร์ศึกษาเลย และการเรียกร้องให้ต้องตอบสนองความจำเป็นของสังคมนั้น บางครั้งทำให้ต้องมีการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วย

นอกจากนี้ ตามเหตุผลกำปั้นทุบดินข้างต้น และตามประสบการณ์ที่พบมา การวิจัยในเชิงสังคมศาสตร์ที่ต้องการศึกษาปรากฏการณ์ทางจริยธรรมนั้น ก็อาจจะต้องพึงพิงจริยปรัชญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมที่จะศึกษายังไม่ชัดเจน หรืออีกนัยหนึ่ง ในกรณีที่ศึกษาสิ่งที่ยังไม่มีใครตั้งกรอบแนวคิดเอาไว้ก่อน ยกตัวอย่างเช่น บางทีมีผู้ต้องการศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์เชิงจริยธรรมทางเพศ การศึกษาอาจไม่สามารถใช้หลักจริยธรรมตามความเชื่อของคนในสังคม เนื่องจากมีปัญหาว่ามีลักษณะทวีปัทสฐานระหว่างหญิงชาย (กล่าวคือ บางครั้งบังคับใช้กับหญิงเท่านั้น) และอาจไม่สามารถใช้หลักจริยธรรมทางเพศที่ “เป็นธรรม” ที่ปรากฏใช้อยู่ เนื่องจากมักจะเป็นเรื่องของรัฐกับคน (เช่น ผู้หญิงควรมีสិทธิเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีการเจริญพันธุ์) มากกว่าที่จะเป็นมิติของคนกับคน หากผู้วิจัยต้องการพิจารณาจริยธรรมทางเพศในมิติความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนก็ต้องอาศัยจริยศาสตร์เข้ามาช่วยตั้งหลักจริยธรรมให้ใหม่ ก่อนที่จะทราบว่าจะลงไปสำรวจอะไรในภาคสนาม

2.4. สรุปได้ว่าเอกลักษณ์ของการวิจัยในสาขาจริยศาสตร์ศึกษาคือการวิจัยในประเด็นที่เป็นหรือสามารถเป็นข้อขัดแย้ง ปัญหา หรือความจำเป็นด้านจริยธรรมของสังคม หรือแวดวงหนึ่งๆ และในการทำวิจัยจะมีการศึกษาปัญหาจริยศาสตร์มากกว่าหนึ่งลักษณะเพื่อตอบปัญหาการวิจัย

อนึ่ง มีประเด็นที่ต้องชี้ให้ชัดว่าถึงแม้จะมีการอ้างถึงจริยศาสตร์ประยุกต์เพื่อให้ความกระจ่างกับเอกลักษณ์ของจริยศาสตร์ศึกษา แต่มิได้หมายความว่าผลที่ได้จะเป็นสิ่งเดียวกับจริยศาสตร์ประยุกต์ตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป ทั้งนี้พอจะชี้แจงคร่าวๆว่าอย่างน้อยจริยศาสตร์ประยุกต์ก็ยังคงจำกัดขอบเขตของการศึกษาของตน

อยู่กับปัญหาจริยศาสตร์ในด้านมาตรฐานตัดสินคุณค่า หรือในด้านการให้ความกระจ่างกับมโนทัศน์ มากกว่าที่จะลงมือสำรวจข้อเท็จจริง

3. ข้อจำกัดของคำนิยาม

3.1. ข้อจำกัดประการแรกของคำนิยามก็คือว่าไม่ครอบคลุมถึงอภิจริยศาสตร์ กล่าวคือ อภิจริยศาสตร์ไม่ได้ปรากฏเป็นหนึ่งในสามปัญหาทางจริยศาสตร์ที่กล่าวถึงข้างต้น ปัญหาจริยศาสตร์แรกเป็นปัญหาเชิงมาตรฐานการตัดสินคุณค่าการกระทำ จึงไม่ใช่อภิจริยศาสตร์ ปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงก็ไม่ใช่อย่างแน่นอน ในส่วนของปัญหาจริยศาสตร์เกี่ยวกับมโนทัศน์นั้น อาจจะดูเหมือนเกี่ยวข้อง เพราะว่าการอภิจริยศาสตร์ศึกษามโนทัศน์ที่จริยศาสตร์เชิงบรรทัดฐานใช้ อาจจะในแง่อภิปรัชญา ในแง่ญาณวิทยา

อย่างไรก็ตาม ปัญหาจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับมโนทัศน์นี้หมายถึงมโนทัศน์ที่ไม่ใช่จริยศาสตร์ มิฉะนั้น จะซ้ำซ้อนกับการทำหน้าที่หาคำตอบเกี่ยวกับมาตรฐานตัดสินคุณค่าการกระทำ ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวจะให้เงื่อนไขตัดสินว่าเมื่อใดจะใช้เรียกการกระทำหนึ่ง ๆ ว่าดีหรือถูกได้ หรืออีกนัยหนึ่งมาตรฐานดังกล่าวชี้ว่าภายใต้เงื่อนไขใดจึงจะสามารถข้ามมโนทัศน์ “ดี” หรือ “ถูก” ได้ (ยกตัวอย่างเช่น การกระทำ ก จะถูกต้อง *เมื่อและก็ต่อเมื่อ* การกระทำ ก นำมาซึ่งประโยชน์สุขในปริมาณที่มากที่สุด) ดังนั้น ปัญหาจริยศาสตร์ด้านมโนทัศน์ข้างต้นจึงไม่เกี่ยวข้องกับอภิจริยศาสตร์

นอกจากนี้ การจะเสนอให้แก้ปัญหาด้วยการเติมให้ปัญหาอภิจริยศาสตร์เป็นปัญหาจริยศาสตร์ปัญหาที่สี่ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะข้างต้นได้นิยามไว้แล้วว่าปัญหาจริยศาสตร์เกิดจากการพิจารณาปัญหาจริยธรรมในแง่มุมมองต่างๆ และปัญหาที่อภิจริยศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับตัวทฤษฎีจริยศาสตร์เอง ไม่ได้เกี่ยวกับจริยธรรม

3.2. ข้อจำกัดประการที่สองก็คือการนิยามให้เอกลักษณ์ของงานวิจัยในจริยศาสตร์ศึกษาเป็นการหยิบประเด็นจริยธรรมในสังคมมาศึกษาเชิงจริยศาสตร์มาก

กว่าหนึ่งลักษณะขึ้นไป เช่น เชิงทฤษฎีและเชิงข้อเท็จจริงพร้อมกัน นั้นเป็นการจำกัดขอบเขตการวิจัยมากเกินไป เพราะเป็นการตัดการวิจัยในลักษณะที่ปรากฏในนิยามเบื้องต้นออกไป นั่นคือ การวิจัยเฉพาะสาขา เช่น ปรัชญา สังคมวิทยา จุดนี้เป็นปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิจัยในสาขาจริยปรัชญายังเป็นความจำเป็น เพราะปัญหาจริยศาสตร์ส่วนใหญ่ก็พิจารณาอยู่ในขอบเขตนี้ หากจะตอบว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นก็ไม่เป็นปัญหา เพราะนิยามยังเปิดโอกาสให้ศึกษาเชิงทฤษฎีจริยศาสตร์ และเชิงมโนทัศน์พร้อมกัน อย่างไรก็ตาม บางครั้งเพียงด้านหนึ่งด้านใดในสองด้านนี้ก็ปัญหасสมบูรณ์ในตัวอยู่แล้ว ปัญหานี้มีผลกระทบต่อการศึกษาตามแนวจริยศาสตร์ประยุกต์ด้วย เพราะดังที่กล่าวแล้วว่าจริยศาสตร์ประยุกต์ยังจำกัดขอบเขตของการศึกษาของตนอยู่กับปัญหาจริยศาสตร์ในด้านมาตรฐานตัดสินคุณค่า หรือในด้านการให้ความกระจ่างกับมโนทัศน์ มากกว่าด้านข้อเท็จจริง (ปัญหาใน 3.1 ก็มีผลกระทบเช่นกัน)

3.3. ข้อจำกัดประการต่อไปไม่เชิงเป็นปัญหา แต่เป็นเรื่องที่ต้องตระหนัก ข้อจำกัดดังกล่าวได้แก่ความซับซ้อนของระบบจริยธรรมในปัจจุบัน ซึ่งการแบ่งระหว่างจริยศาสตร์และจริยธรรมด้วยนิยามพื้นฐานที่ใช้ข้างต้นว่าจริยศาสตร์คือการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมอาจทำให้มองข้ามความซับซ้อนดังกล่าวไปได้ กล่าวคือ ในปัจจุบันมีจริยธรรมบางอย่างที่บางองค์กรใช้กัน แต่จริยธรรมนี้ไม่ใช่จริยธรรมของสังคม อย่างไรก็ตาม จะกล่าวง่าย ๆ ไม่ได้ว่าถึงแม้ไม่ใช่ของสังคม แต่ถ้าเป็นจริยธรรม ก็เป็นสิ่งที่จริยศาสตร์ต้องศึกษาอยู่นั่นเอง ทั้งนี้เพราะควรจะต้องตระหนักด้วยว่าจริยธรรมดังกล่าวก็วิพากษ์สังคมอยู่คล้ายกับจริยศาสตร์

ยกตัวอย่างเช่น จริยธรรมเกี่ยวกับสุขอนามัยทางเพศหญิงที่กำหนดว่าหญิงมีสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยีการเจริญพันธุ์ หญิงมีสิทธิที่จะเลือกคู่อุปการ หรือหญิงมีสิทธิในร่างกายของตนเอง ซึ่งจริยธรรมนี้ออกมาคัดง้างกับจริยธรรมของสังคมที่ปิดกั้นการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องเพศของหญิง ทำให้ถูกกดขี่เอาเปรียบ จะเห็นว่าจริยธรรมแบบนี้ในแง่หนึ่งก็เป็นสิ่งที่คนกลุ่มหนึ่งใช้กันอย่างน้อยก็ในการกำหนดนโยบาย แต่ในอีกแง่ก็เป็นสิ่งที่วิพากษ์จริยธรรมสังคม

ในอันที่จริงแล้วจริยธรรมประเภทนี้เป็นผลมาจากการใช้ทฤษฎีจริยศาสตร์หนึ่ง ๆ เช่น ในที่นี้คือทฤษฎีสัทธิตี มาปรับใช้กับปัญหาสังคม แต่บางครั้งแม้แต่ผู้ใช้จริยธรรมเหล่านี้เองก็ไม่ทราบเรื่องนี้ และยึดถือ จริยธรรมดังกล่าวอย่างไม่ซักถาม ไม่ต่างไปจากคนในสังคมที่ยึดถือจริยธรรมของสังคม หรือซักถามได้ไม่สมบูรณ์เนื่องจากขาดความเข้าใจทฤษฎีจริยศาสตร์ จริยศาสตร์ศึกษาที่มองทั้งทฤษฎีจริยศาสตร์และปัญหาสังคมน่าจะช่วยให้สามารถวิพากษ์ได้ว่าจริยธรรมที่ออกมาเหมาะสมหรือไม่ ทั้งในเชิงทฤษฎี และการตอบสนองต่อปัญหาสังคม

4. สรุป

ถึงแม้การนิยามจริยศาสตร์ศึกษาเพื่อค้นหาเอกลักษณ์ของสาขาวิชาจะมีข้อจำกัดที่จะต้องพิจารณากันต่อไป แต่อย่างน้อยนิยามดังกล่าวก็สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่าทำไมบางครั้งวิทยานิพนธ์ในสาขานี้มีลักษณะเป็น “ห้วงมกฏุ ท้ายมังกร” ตามที่ตั้งไว้ในตอนต้นได้ ทางออกที่ง่ายที่สุดในตอนนี้นี้ก็คือการกล่าวว่าการศึกษาวิจัยในสาขจริยศาสตร์ศึกษารอบคลุมการวิจัยตามที่ปรากฏเป็นข้อสรุปในการนิยามเบื้องต้น และตามข้อสรุปเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของจริยศาสตร์ศึกษา

มีข้อสังเกตว่านิยามที่ให้ไม่ได้ขัดกับหลักวิชาการสากล เพราะเราสามารถพบการทำวิจัยเกี่ยวกับประเด็นทางจริยธรรมด้วยการพิจารณาปัญหาจริยศาสตร์มากกว่าหนึ่งลักษณะ ตัวอย่างที่น่าสนใจเช่น หนังสือที่รวบรวมงานวิจัยเรื่อง Science, Politics and Morality [10] และในทางตรงกันข้าม ปัญหาเกี่ยวกับนิยามพื้นฐานที่จะมีการแย่งงานกันทำได้โดยเด็ดขาดก็มีปรากฏเป็นตัวอย่างในวารสาร Bioethics และ Journal of Philosophy and Medicine ที่ไม่ได้มีบทความเชิงทฤษฎีจริยศาสตร์และการให้ความกระจ่างแก่มโนทัศน์ ตามที่วารสารปรัชญาหรือจริยปรัชญาโดยทั่วไปจะมีอยู่เท่านั้น แต่ยังมีบทความหรือรายงานการวิจัยเกี่ยวกับจริยศาสตร์เชิงการบรรยาย หรือการศึกษาข้อเท็จจริงด้านปรากฏการณ์ทางจริยศาสตร์ตีพิมพ์รวมอยู่ด้วย

เชิงอรรถท้ายเรื่อง

[1] วิชาบังคับของหลักสูตรมีดังนี้ 1)พฤติกรรมทางจริยธรรมของคนไทย 2)ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของมนุษย์ 3)ระเบียบวิธีวิจัย (ทางสังคมศาสตร์) 4) จริยศาสตร์และจริยศึกษา 5)พื้นฐานเชิงปรัชญาทางจริยศาสตร์ 6) สัมมนาจริยศาสตร์ 7)พัฒนาการความคิดทางจริยศาสตร์ 8)แนวคิดทางจริยศาสตร์ในสังคมไทย วิชา4) 6) และ7) จะมีเนื้อหาทางจริยปรัชญา นอกนั้น เป็นสังคมศาสตร์

[2] หนึ่งในอันที่จริงมีวิธีการศึกษาแบบอื่นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขามนุษย์ศาสตร์ เช่น วิธีการของวรรณคดีวิจารณ์ แต่ในที่นี้จะไม่ขอนำมาพิจารณา เพื่อให้ไม่ให้ซับซ้อนโดยไม่จำเป็น

[3] Partridge(1999) เรียกงานด้านนี้ว่า “critical ethics” ซึ่งมีข้อดีตรงที่ทำให้สามารถเลี่ยงคำว่าอภิจริยศาสตร์ไปได้ แต่มีข้อเสียที่งานของปรัชญาถือว่าเป็นเรื่องการวิพากษ์ (critical) เป็นสำคัญ ดังนั้น หากใช้คำนี้อาจทำให้ดูเหมือนว่าเฉพาะอภิจริยศาสตร์เท่านั้นที่มุ่งตรวจสอบการใช้เหตุผล ในขณะที่ส่วนอื่น เช่น จริยศาสตร์เชิงบรรทัดฐาน ไม่ทำ ซึ่งจะทำให้สับสน

[4] ดูตัวอย่างการถกเถียงเกี่ยวกับสมมุติฐานนี้ที่เป็นผลตามมาจากการรับนิยามข้างต้นใน Rosenthal, David M. and Shehadi, Fadlou. (Eds.). (1988). Part One: General Issue. Applied Ethics and Ethical Theory. Salt Lake City: University of Utah Press, pp. 3- 187.

[5] ใช้คำว่า “ปรากฏ” เพราะว่าในวงการจริยศาสตร์ประยุกต์เองมีนักปรัชญาบางกลุ่มเสนอว่าหน้าที่จริยศาสตร์ประยุกต์คือทำให้ความกระจ่างกับกรณีปัญหาเพื่อช่วยการตัดสินใจเท่านั้น

[6] Harris, Jr., C. E.(1992). Applying Moral Theories. Second edition. Belmont, California: Wadsworth, pp.3-7.

[7] ดู Applied Ethics ใน Internet Encyclopedia of Philosophy (1997) หนึ่งใน การนำเสนอนี้ จะมีการขัดเถลบางบ้างเพื่อให้ยืดหยุ่น

[8] อย่างไรก็ตาม บางครั้งเราก็สามารถมองเห็นแง่มุมปัญหาเชิงจริยธรรมได้จาก ปัญหาที่ดูเหมือนไม่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างเช่น เรื่องฟิล์มกรองแสงนี้ เคยได้ยินคน ตั้งคำถามจริยศาสตร์ว่าเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลหรือไม่ ดังนั้น ลักษณะที่ สองนี้น่าจะเป็นข้อเตือนใจให้ระวังเท่านั้น เพราะบางครั้งจะสับสนว่าเรื่องใด ๆ ที่มี ผลต่ออารมณ์ความรู้สึกมากต่างก็เป็นเรื่องทางจริยธรรมทั้งสิ้น

[9] เรื่องนี้อาจดูไม่สำคัญ แต่สำหรับผู้ที่ถือว่าจริยศาสตร์เป็นจริยปรัชญาแล้วน่าจะ สำคัญ เพราะการทำวิจัยในสาขานี้ดูจะไม่มีข้อเรียกร้องเช่นนี้ หัวข้อการวิจัยอาจ จะเป็นนามธรรมสูง ไม่เกี่ยวกับความจำเป็นของสังคม เป็นแบบ”ความรู้เพื่อ ความรู้”

[10] von Schomberg, Rene. (Ed.). (1993). Science, Politics and Morality. Dordrecht: Kluwer Academic Publishing.

บรรณานุกรม

1. Fox, Richard M. and Demarco, Joseph P. (1986). The Challenge of Applied Ethics. New Directions in Ethics. New York: Routledge.
2. Harris, Jr., C. E. (1992). Chapter 1: What is Ethics?. Applying Moral Theories. Second edition. Belmont, California: Wadsworth.
3. Internet Encyclopedia of Philosophy. (1997). Applied Ethics, [Online]. Available: <http://www.utm.edu/research/iep/a/appliede.htm> [2001, September 24]

4. Ozawa, Teruhiko. (1996). What is Applied Ethics?, [Online]. Available: <http://www.kochi-u.ac.jp/~ozawa/what-text.html#contents> [2001, October 2]
5. Partridge, Ernest. (1999). Environmental Ethics: An Introduction, [Online]. Available: <http://www.igc.org/gadfly/e-ethics/Intro-ee.htm> [2001, October 2]
6. Rosenthal, David M. and Shehadi, Fadlou. Eds. (1988). Part One: General Issue. Applied Ethics and Ethical Theory. Salt Lake City: University of Utah Press.
7. Singer, Peter. (1995). Applied Ethics . Xrefer, [Online]. Available: <http://www.xrefer.com/entry/551303> [2001, September 24]
8. Taylor, Paul W. (1975). Chapter 1: What is Ethics. Principles of Ethics. Belmont, California: Wadsworth.